

PRAWO CYWILNE

CZEŚĆ OGÓLNA I ZOBOWIĄZANIA

2023/24

SNP(Z)II


```
graph TD; A[ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA] --> B[KONTRAKTOWA]; A --> C[DELIKTOWA]
```

ODPOWIEDZIALNOŚĆ
CYWILNA

KONTRAKTOWA

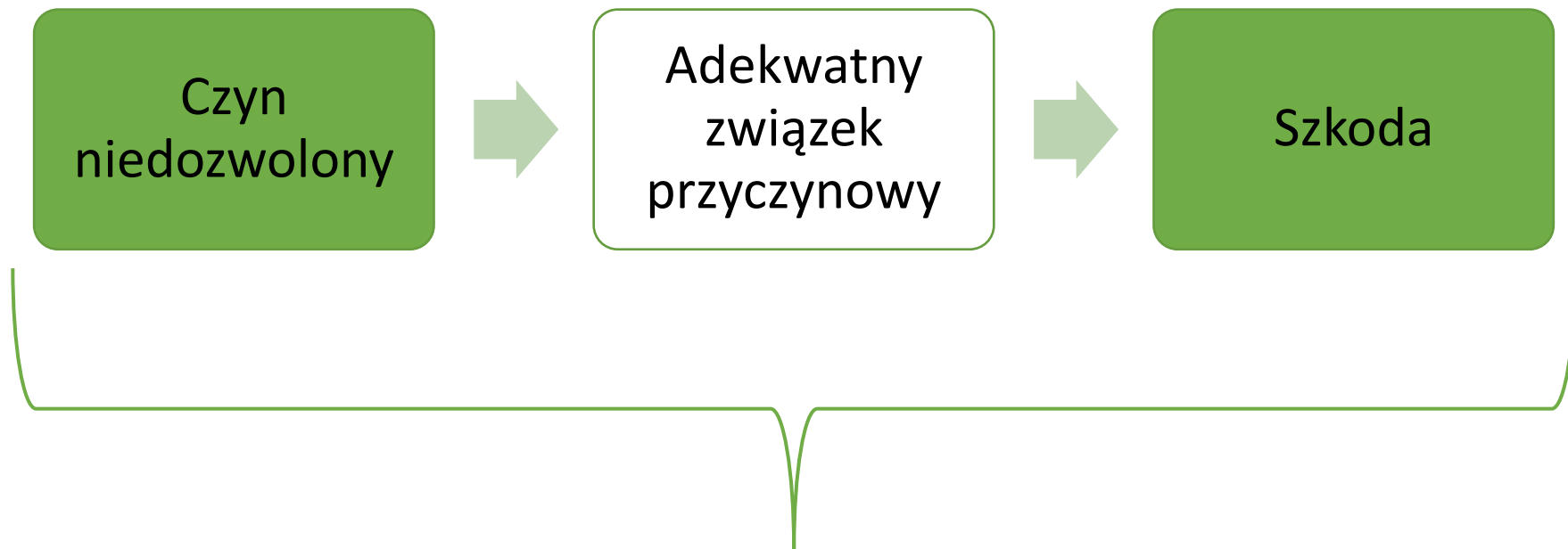
DELIKTOWA

CZYNY NIEDOZWOLONE „delikty”

- czyny niedozwolone = zdarzenia cywilnoprawne (pewien fakt lub zespół faktów) powodujące powstanie stosunku cywilnoprawnego
- **wyrządzenie szkody** przez czyn niedozwolony jest samoistnym **źródłem stosunku obligacyjnego** i skutkuje zaistnieniem odpowiedzialności odszkodowawczej *ex delicto* (deliktowej) → świadczenie podlegające na naprawieniu szkody ma charakter pierwotny

* W przypadku odpowiedzialności *ex contractu* (kontraktowej) dla zaistnienia obowiązku naprawienia szkody wymaga się, aby szkoda była wynikiem niewykonania lub nienależytego wykonania istniejącego wcześniej między stronami stosunku zobowiązaniowego → świadczenie podlegające na naprawieniu szkody ma charakter następczy

- zdarzenie wywołujące szkodę jest jednocześnie **źródłem powstania zobowiązania**, którego treść *ab initio* sprowadza się do obowiązku naprawienia wyrządzonej tym zdarzeniem szkody

ODZPOWIEDZIALNOŚĆ ZA SZKODĘ

Przesłanki deliktowej odpowiedzialności odszkodowawczej

Przesłankami odpowiedzialności odszkodowawczej są:

1) zaistnienie szkody;

Art. 361 § 1 KC § 2. W powyższych granicach, w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje **straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono.**

2) wystąpienie faktu, za który ustawa czyni odpowiedzialnym określony podmiot, czyli **czynu niedozwolonego;**

3) **związek przyczynowy** między czynem niedozwolonym a szkodą w tej postaci, iż szkoda jest jego zwykłym następstwem.

Art. 361 § 1 KC Zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za **normalne następstwa działania lub zaniechania**, z którego szkoda wynikła.

SZKODA

- W przepisach Kodeksu **nie odnajdziemy definicji** szkody.
- Panuje zasadniczo zgoda, by pojęciem szkody obejmować **uszczerbek**, jakiego w swych **dobrach** lub **interesach** doznała określona osoba, jeśli są to dobra lub interesy prawnie chronione, i co do których z mocy obowiązujących norm istnieje **obowiązek jej naprawienia**.
- Szkada (podział ze wzgl. Na to, w jakiego rodzaju dobrach i interesach ujawniają się finalne skutki zdarzenia szkodzącego):
  - szkoda **majątkowa** - uszczerbek w dobrach i interesach o charakterze majątkowym, czyli o wartości ekonomicznej (dającej się wprost wyrazić w pieniądzu, choćby była ona trudna do oszacowania)
  - szkoda **niemajątkowa** (krzywda) - przejawia się w sferze przeżyć człowieka i polega na cierpieniu fizycznym, negatywnych przeżyciach psychicznych albo braku przeżyć pozytywnych

- Szkoda (podział ze wzgl. na rodzaj naruszonego dobra czyli przedmiot naruszenia):

- **na osobie** - naruszone zostaną prawa podmiotowe osobiste (prawa bezwzględne na dobrach osobistych np. zdrowie, część, pozbawienie wolności), przy czym skutkiem owego naruszenia oprócz krzywdy - uszczerbku niematerialnego - może być także uszczerbek materialny;
- **na mieniu** - naruszone zostają prawa majątkowe. Szkoda na mieniu jest szkodą majątkową.

- Szkoda majątkowa może występować w dwojakiej postaci:

- może ona obejmować **straty**, które poszkodowany poniósł (*damnum emergens**);
*każde pogorszenie się sytuacji majątkowej poszkodowanego, wskutek zmniejszenia się posiadanych aktywów lub też zwiększenia jego pasywów
- może ona obejmować **utrata korzyści**, które poszkodowany mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono (*lucrum cessans**).
*ma charakter hipotetyczny; poszukujemy odpowiedzi na pytanie, jak kształtowałby się stan praw i interesów poszkodowanego, gdyby nie nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę

ZASADA PEŁNEGO ODSZKODOWANIA

Art. 361 KC

§ 1. Zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła.

§ 2. **W powyższych granicach, w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono.**

- Przepis art. 361 § 2 KC wyraża zasadę pełnego odszkodowania (kompensacji), w myśl której **odszkodowanie powinno odpowiadać całej szkodzie.**
- **Istnienie szkody majątkowej stwierdza się za pomocą metody dyferencyjnej**
Polega ona na porównaniu stanu majątku poszkodowanego z chwili ustalania szkody ze stanem hipotetycznym, w jakim by się on znalazł, gdyby nie pojawiło się zdarzenie szkodzące.
- ***Compensatio lucri cum damno*** - zjawisko polegające na uwzględnianiu w rachunku szkody zarówno negatywnych, jak i pozytywnych następstw zdarzenia szkodzącego tzw. wyrównanie (czy potrącenie) korzyści z uszczerbkiem / zaliczenie korzyści na poczet szkody czy odszkodowania.

ZWIĄZEK PRZYCZYNOWY

Art. 361 KC

§ 1. Zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła.

§ 2. W powyższych granicach, w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono.

Badanie istnienia adekwatnego związku przyczynowego ma charakter dwustopniowy:

- 1) Test *conditio sine qua non* → jeden fakt jest przyczyną drugiego, jeżeli drugi nie zaistniałby w braku pierwszego (związek kauzalny)
- 2) Badanie „normalności” następstw → czy związek przyczynowy typu *conditio sine qua non* jest jednocześnie związkiem przyczynowym normalnym (adekwatnym).

Następstwo uznawane jest za "normalne", jeśli "w danym układzie stosunków i warunków oraz w zwyczajnym biegu rzeczy, bez zaistnienia szczególnych okoliczności, szkoda jest zwykłym następstwem" tego zdarzenia (tak SN w wyr. z 26.1.2006 r., II CK 372/05, OSP 2008, Nr 9, poz. 96).

Czy istnieje adekwatny związek przyczynowy?

1. Przechodzień potrącony przez samochód łamie nogę. W okresie rekonwalescencji pęka kula ortopedyczna, wskutek czego łamie rękę.
2. W wyniku wypadku komunikacyjnego umiera przechodzień chory na zaawansowany i nieuleczalny nowotwór.
3. Wskutek wypadku komunikacyjnego samochód uległ uszkodzeniu i został oddany do warsztatu. W Warsztacie wybucha pożar, a samochód płonie doszczętnie.
4. Poszkodowany w wypadku komunikacyjnym utracił zdolność do pracy, a kilka miesięcy później ogłoszono upadłość jego pracodawcy, wszyscy pracownicy zostali zwolnieni i pozostają bezrobotni.
5. Wskutek nieusunięcia śniegu z chodnika przez osobę do tego zobowiązaną przechodzień poślizgnął się i upadł łamiąc przy tym nogę. Następnie przechodzień zmarł w wyniku zakażenia sepsą w szpitalu, gdzie był leczony.
6. Przechodzień potrącony przez samochód łamie nogę. Następnie ponosi śmierć w wypadku karetki odwożącej go do szpitala w celu usunięcia skutków ww. uszkodzeń ciała.

Postaci odpowiedzialności deliktowej

- 1) **odpowiedzialnością za czyny własne**, art. 415–416 oraz 422–426 KC,
- 2) **odpowiedzialność Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego i innych osób prawnych za szkody wyrządzone przy wykonywaniu władzy publicznej** (art. 417–421 KC),
- 3) **odpowiedzialność za czyny cudze** (art. 429–430 KC),
- 4) **odpowiedzialność za zwierzęta i rzeczy** (art. 431–434 KC),
- 5) **odpowiedzialność związana z użyciem sił przyrody** (art. 435–437 KC),
- 6) **odpowiedzialność w związku ze szkodą poniesioną w cudzym i wspólnym interesie i w związku z zapobieżeniem szkodzie** (art. 438–439 KC),
- 7) **odpowiedzialność za produkt niebezpieczny** (art. 449¹–449¹⁰ KC).

Zasady
odpowiedzialności

```
graph LR; A[Zasady odpowiedzialności] --- B[Zasada WINY]; A --- C[Zasada RYZYKA]; A --- D[Zasada SŁUSZNOŚCI]; A --- E[Zasada BEZPRAWNOŚCI]; A --- F[Zasada ODPOWIEDZIALNOŚCI ABSOLUTNEJ];
```

Zasada WINY

Zasada RYZYKA

Zasada SŁUSZNOŚCI

Zasada BEZPRAWNOŚCI

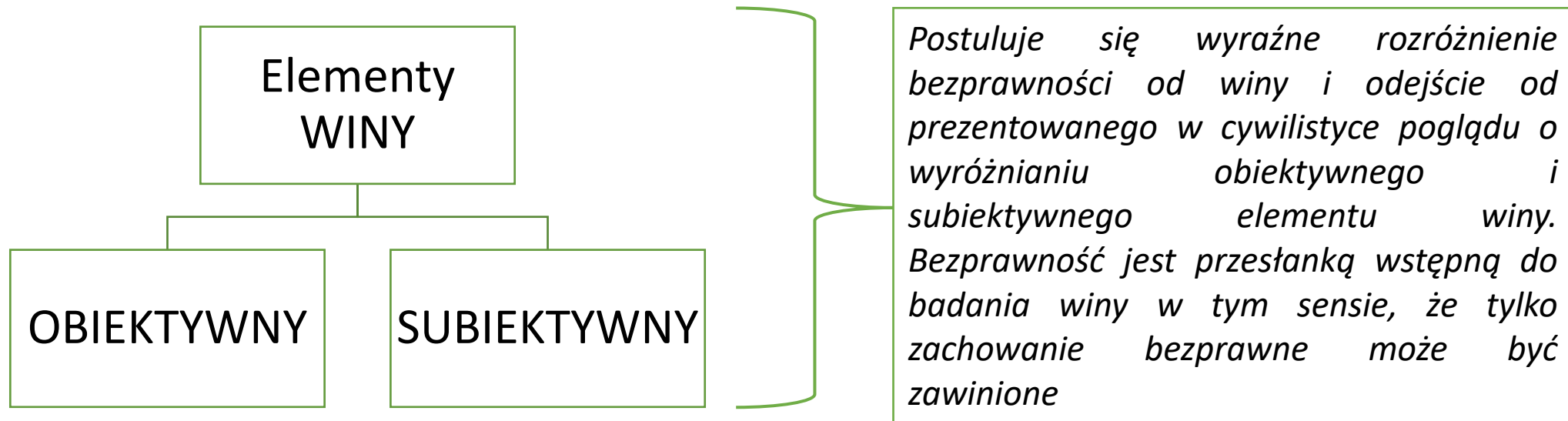
Zasada ODPOWIEDZIALNOŚCI
ABSOLUTNEJ

GENERALNA REGUŁA ODPOWIEDZIALNOŚCI

Art. 415 KC

Kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia.

Dyspozycja art. 415 KC tworzy **regułę ogólną** w reżimie **odpowiedzialności deliktowej** i za podstawową zasadę odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym przyjmuje **winę**.

Obiektywny element - BEZPRAWNOŚĆ

- Za bezprawne może być uznane tylko **takie zachowanie sprawcy szkody, które stanowi obiektywnie złamanie określonych reguł postępowania.**
- W **prawie cywilnym bezprawność** stanowi złamanie reguł postępowania określonych nie tylko przez **normy prawne**, ale też **zasady współżycia społecznego.**
- Bezprawność - w przeciwieństwie do winy - **nie podlega stopniowaniu.**
- Jeżeli szkoda wyrządzona została w związku z **zaniechaniem** sprawcy, jego zachowanie może być uznane za bezprawne, jeśli ciążył na nim konkretny obowiązek działania. Źródłem tego obowiązku może być zarówno przepis prawa, jak i zasady współżycia społecznego.

Kodeks cywilny przewiduje cztery **kontratypy**:

1. **obrona konieczna** (art. 423);
2. **stan wyższej konieczności** (art. 424);
3. **dozwolona samopomoc** (art. 343 § 2, art. 432);
4. **wykonywanie własnych praw podmiotowych** (art. 149).

Doktryna i judykatura przewidują dalsze cztery **kontratypy** w postaci:

5. **zgody pokrzywdzonego,**
6. **działania w granicach** ustawowo przyznanych **uprawnień,**
7. **działania na własne ryzyko,**
8. **działania z pobudek altruistycznych.**

Ad 1 Obrona konieczna

Zamach, charakteryzuje się tym, że:

Art. 423 KC Kto działa w obronie koniecznej, odpierając bezpośredni i bezprawny zamach na jakiekolwiek dobro własne lub innej osoby, ten nie jest odpowiedzialny za szkodę wyrządzoną napastnikowi.

- 1) stanowi co najmniej **zagrożenie lub już naruszenie cudzego dobra jakiegokolwiek rodzaju** (jak choćby zdrowia, życia, czci, mienia), przy czym wartość tego dobra nie ma znaczenia;
- 2) jest **bezpośredni**, czyli chronologicznie poprzedza obronę, która podejmowana być musi w czasie jego trwania; obrona nie może zamachu poprzedzać ani też następować już po jego zakończeniu;
- 3) ma charakter **bezprawny**, czyli stanowi naruszenie zasad porządku prawnego, wyznaczonego zarówno przez przepisy prawa, jak i zasady współżycia społecznego.

Obrona musi być **konieczna**, a zatem:

- 1) zastosowane zostały **środki odpowiadające skali natężenia zamachu**, a więc są konieczne jedynie do jego odparcia;
- 2) zamachu nie dało się odeprzeć w inny sposób, który powodowałby u napastnika szkody w mniejszym rozmiarze.

Przekroczenie granic obrony koniecznej nie prowadzi do zwolnienia od odpowiedzialności odszkodowawczej za szkodę wyrządzoną napastnikowi i osoba, która szkodę taką wyrządziła zobowiązana jest do jej naprawienia.

Ad 2 Stan wyższej konieczności

Art. 424 KC Kto zniszczył lub uszkodził cudzą rzecz albo zabił lub zranił cudze zwierzę w celu odwrócenia od siebie lub od innych niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio od tej rzeczy lub zwierzęcia, ten nie jest odpowiedzialny za wynikłą stąd szkodę, jeżeli niebezpieczeństwa sam nie wywołał, a niebezpieczeństwu nie można było inaczej zapobiec i jeżeli ratowane dobro jest oczywiście ważniejsze aniżeli dobro naruszone.

Niebezpieczeństwo musi mieć charakter:

- 1) **rzeczywisty**, a zatem powinno występować realnie, a nie jedynie potencjalnie;
- 2) **bezpośredni** - konieczny jest związek czasowy tego niebezpieczeństwa i działań podjętych w celu ratowania dobra w tym znaczeniu, że stan zagrożenia istnieć musi w momencie wyrządzenia szkody mającej na celu odwrócenie niebezpieczeństwa; działania sprawcy szkody nie mogą zatem mieć miejsca jeszcze przed wystąpieniem niebezpieczeństwa (chyba że szkoda jest nieuchronna), ani też po jego ustaniu.

Działania ratujące dobro podejmowane mogą być jedynie wtedy, gdy:

- 1) **niebezpieczeństwo nie zostało wywołane przez sprawcę** szkody,
- 2) **niebezpieczeństwa nie dało się uchylić w inny sposób**, jak tylko poprzez wyrządzenie szkody;
- 3) **ratowane dobro jest oczywiście ważniejsze niż dobro poświęcane**, co oznacza, iż porównywać należy nie tylko ich wartość, co może mieć miejsce jedynie przy dobrach tego samego rodzaju, ale przede wszystkim ich "znaczenie w zobiektywizowanym ujęciu", przez co dobra takie jak zdrowie czy życie człowieka uznane być muszą jako nadrzędne wobec zniszczenia rzeczy czy zabicia zwierzęcia.

Ad 3 Dozwolona samopomoc

Art. 343 KC

§ 1. Posiadacz może zastosować obronę konieczną, ażeby odeprzeć samowolne naruszenie posiadania.

§ 2. **Posiadacz nieruchomości może niezwłocznie po samowolnym naruszeniu posiadania przywrócić własnym działaniem stan poprzedni**; nie wolno mu jednak stosować przy tym przemocy względem osób. **Posiadacz rzeczy ruchomej, jeżeli grozi mu niebezpieczeństwo niepowetowanej szkody, może natychmiast po samowolnym pozbawieniu go posiadania zastosować niezbędną samopomoc w celu przywrócenia stanu poprzedniego.**

Dozwolona samopomoc stanowi środek ochrony własnej **posiadania**, który może mieć zastosowanie, jeżeli naruszenie posiadania **już nastąpiło**.

Nieruchomości: 1) naruszenie posiadania (dokonane), 2) niezwłoczne podjęcie działań zmierzających do przywrócenia stanu poprzedniego.

Ruchomości: 1) naruszenie posiadania (dokonane), 2) groźba niebezpieczeństwa niepowetowanej szkody, 3) natychmiastowe zastosowanie środków dozwolonej samopomocy po dokonanych naruszeniu.

Art. 432 KC

§ 1. Posiadacz gruntu może zająć cudze zwierzę, które wyrządza szkodę na gruncie, jeżeli zajęcie jest potrzebne do zabezpieczenia roszczenia o naprawienie szkody.

§ 2. Na zajętych zwierzęciu posiadacz gruntu uzyskuje ustawowe prawo zastawu dla zabezpieczenia należnego mu naprawienia szkody oraz kosztów żywienia i utrzymania zwierzęcia.

§ 3. *(uchylony)*

Podstawą możliwości zajęcia cudzego zwierzęcia jest wyrządzenie przez niego szkody na gruncie, ale tylko wtedy, **gdy za tę szkodę można przypisać odpowiedzialność osobie, która zwierzę chowa lub się nim posługuje**, bowiem zajęcie służyć ma **zabezpieczeniu roszczenia o naprawienie szkody**.

Ad 4 Wykonywanie własnych praw podmiotowych

Np. właściciel gruntu nie może powoływać się na szkodę wynikającą z faktu, że użytkownik jego gruntu lub uprawniony z tytułu służebności gruntowej pozbawia go korzyści, jakie mógłby osiągnąć gospodarząc sam na gruncie.

Ad 5 Zgoda pokrzywdzonego

- Zgoda pokrzywdzonego prowadzić może do wyłączenia bezprawności działania sprawcy szkody tylko **w granicach**, w jakich **poszkodowany mógł dysponować dobrami doznającymi uszczerbku oraz kiedy jej udzielenie nie sprzeciwiało się zakazowi ustawowemu lub zasadom współżycia społecznego**.
- W zasadzie przyjęć należy pełną możliwość takiej dyspozycji jedynie w odniesieniu do dóbr **majątkowych**.
- Większość **dóbr niemajątkowych** (np. zdrowie, życie, nietykalność cielesna) znajduje się pod szczególną ochroną prawa. Dobra osobiste, takie jak: cześć, wolność, wizerunek, imię i nazwisko, nietykalność mieszkania, tajemnica korespondencji, prywatność czy twórczość naukowa, artystyczna i wynalazcza, pozostają w swobodnej dyspozycji uprawnionego → co do zasady możliwe jest udzielenie zgody na ich naruszenie, choć w okolicznościach konkretnego przypadku może być to uznane za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, a przez to czynność ta będzie nieważna.
- Wyłączenie bezprawności zależne będzie od tego, **czy pokrzywdzony miał w danych okolicznościach prawo do wyrażenia zgody na naruszenie jego dobra, a także od tego, czy sprawca działał w granicach udzielonego mu zezwolenia.**
- Ze swej istoty zgoda musi mieć charakter **uprzedni**.

Ad 6 Działanie w granicach ustawowo przyznanych uprawnień

- Za bezprawne nie może być uznane **działanie w granicach uprawnień** szczególnych przyznanych przez ustawę, jak np. wykonywanie czynności egzekucyjnych przez komornika, stosowanie środków przymusu bezpośredniego przez funkcjonariusza policji czy straży granicznej, karcenie dzieci przez rodziców.
- Warunkiem wyłączenia bezprawności jest, aby **działania podejmowane były przez upoważnione do tego podmioty**, z zachowaniem określonych **reguł postępowania**, **bez przekroczenia zakresu udzielonego upoważnienia**.

Ad 7 Działanie na własne ryzyko

- Wyłączenie bezprawności w związku z **działaniem na własne ryzyko** wiąże się z podjęciem czynności, w wyniku których **poszkodowany bez wyraźnej potrzeby świadomie naraża się na znane mu niebezpieczeństwo** (np. w związku z uprawianiem sportów ekstremalnych, braniem udziału w wyścigach samochodowych, wejściem mimo zakazu na teren, gdzie prowadzone są prace pirotechniczne)
- Poszkodowany nie godzi się na samą szkodę, a właściwie „wyraża zgodę” na stan zagrożenia.

Ad 8 Działanie z pobudek altruistycznych

- Bezprawność działania wyłączona być może w tych przypadkach, kiedy wprawdzie doszło do naruszenia reguł postępowania, ale nastąpiło to w **celu altruistycznym**, akceptowanym przez porządek prawny.
- W zależności od konkretnych okoliczności zachowanie może być ocenione jako prawidłowe (np. jeżeli był to jedyny sposób uchronienia osoby pozostającej pod pieczęcią uszkodzonego od większej szkody niż ta, którą mógł doznać uszkodzony) albo nieprawidłowe (np. jeżeli dostępne były inne, bezpieczniejsze sposoby zapobieżenia szkodzie).

Subiektywny element – WINA

WINA - możliwość postawienia danemu podmiotowi zarzutu, że zachował się w sposób sprzeczny z normą postępowania, w sytuacji gdy miał on możliwość dania posłuchu tej normie

Wina:

- **Umyślna** - występuje ona w przypadku działań podjętych w zamiarze wyrządzenia szkody drugiemu – *dolus directus* – lub kiedy sprawca, przewidując możliwość wyrządzenia takiej szkody, godzi się na to świadomie – *dolus eventualis*
- **Nieumyślna (Niedbalstwo)** - łączy się ze stwierdzeniem, że do szkody doszło na skutek niezachowania przez sprawcę należytej staranności wymaganej w stosunkach danego rodzaju.

Art. 355 KC

§ 1. Dłużnik obowiązany jest do **staranności ogólnie wymaganej w stosunkach danego rodzaju (należyta staranność)**.

§ 2. Należyta staranność dłużnika w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej określa się przy uwzględnieniu zawodowego charakteru tej działalności.

Niepoczytalność

Art. 425 KC

§ 1. Osoba, która z jakichkolwiek powodów znajduje się w **stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli**, nie jest odpowiedzialna za szkodę w tym stanie wyrządzoną.

§ 2. Jednakże kto uległ zakłóceniu czynności psychicznych wskutek użycia **napojów odurzających albo innych podobnych środków**, ten obowiązany jest do naprawienia szkody, **chyba że stan zakłócenia został wywołany bez jego winy**.

- Sprawcy szkody nie można postawić zarzutu i co za tym idzie – obciążyć go odpowiedzialnością odszkodowawczą, jeśli do wyrządzenia szkody doszło w **anormalnym stanie psychicznym, wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli**.
- Niepoczytalność oceniać należy według **okoliczności z chwili wyrządzenia szkody** (problem *lucidum intervallum*)
- **Wina w spowodowaniu stanu niepoczytalności** → odpowiedzialność odszkodowawcza nie jest wyłączona

Młody wiek

Art. 426 KC

Małoletni, który nie ukończył lat trzynastu, nie ponosi odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę.

- **Wyłączenie winy małoletniego przed ukończeniem 13. roku życia** → osoby takie ze względu na swój stopień rozwoju psychofizycznego nie są w stanie właściwie kierować swym postępowaniem.
- Wyłączenie możliwości przypisania winy małoletniemu przed ukończeniem 13. roku życia, **nie oznacza automatycznie obciążenia odpowiedzialnością za szkodę przez niego wyrządzoną jego rodziców czy opiekunów**. Za szkody te odpowiedzialny jest tylko ten, kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad małoletnim i tylko wtedy, gdy nadzoru tego nie wykonywał starannie (art. 427).
- **Odpowiedzialność małoletnich po ukończeniu 13. roku życia?**

Współsprawstwo i współodpowiedzialność

Art. 422 KC

Za szkodę odpowiedzialny jest nie tylko ten, kto ją bezpośrednio wyrządził, lecz także ten, kto inną osobę do wyrządzenia szkody nakłonił albo był jej pomocny, jak również ten, kto świadomie skorzystał z wyrządzonej drugiemu szkody.

- Obok podmiotu wyrządzającego szkodę bezpośrednio, odpowiedzialność ponoszą także **podżegacz, pomocnik** i osoba, która świadomie **skorzystała ze szkody**.
- Art. 422 przewiduje **opartą na zasadzie winy odpowiedzialność za czyn własny**. Jest to jednak także **odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną czynem cudzym** (bezpośredniego sprawcy).
- Pomiędzy osobami współodpowiedzialnymi za naprawienie szkody zachodzi **solidarność dłużników** (art. 441 KC).
- Nie jest jednak ona zależna od przypisania odpowiedzialności samemu sprawcy i zachodzi nawet wtedy, gdy bezpośredni sprawca od odpowiedzialności jest zwolniony (np. do naprawienia szkody zobowiązany będzie podżegacz, który do wyrządzenia szkody nakłaniał małoletniego).

PODŻEGANIE

- **Podżegacz:** podmiot, który inną osobę do wyrządzenia szkody nakłonił.
- **Podżegać można tylko umyślnie, w zamiarze bezpośrednim.** Zamiarem podżegacza jest wywołanie w psychice sprawcy decyzji popełnienia czynu zabronionego lub umocnienia sprawcy w powziętej już decyzji popełnienia takiego czynu.
- Z istoty nakłaniania wynika, że w grę może wchodzić **działanie**, a nie zaniechanie.
- W wyniku działań nakłaniającego musi powstać **skutek** w postaci **powzięcia przez sprawcę zamiaru popełnienia czynu niedozwolonego lub umocnienie sprawcy w powziętej już decyzji co do popełnienia czynu niedozwolonego.**

POMOCNICTWO

- **Pomocnik:** ten, kto chcąc, aby inna osoba wyrządziła szkodę, albo godząc się na to, dostarcza jej środków, udziela rady, informacji lub też w inny sposób ułatwia wyrządzenie szkody.
- Pomocnictwo może być popełnione nie tylko w **zamiarze bezpośrednim, ale i ewentualnym.**

*Pomocnicy i podżegacze odpowiadają wobec poszkodowanego za **całość szkody**, do wyrządzenia której pomogli sprawcy lub do wyrządzenia której go nakłonili, niezależnie od przewidywań co do jej rozmiaru (tak SN w wyr. z 6.12.1972 r., I PR 212/72, Legalis).*

ŚWIADOME SKORZYSTANIE ZE SZKODY

- Odpowiedzialność za **świadome skorzystanie ze szkody** wyrządzonej przez kogoś innego drugiemu jest odpowiedzialnością za **czyn własny** nawet wówczas, gdy ten czyn niedozwolony nie pozostaje w żadnym związku przyczynowym ze szkodą poszkodowanego (osoba korzystająca ze szkody może „pojawić się” dopiero po wyrządzeniu szkody przez sprawcę)
- Trzy elementy:
  1. musi dojść do uzyskania korzyści,
  2. osoba korzystająca musi mieć świadomość uzyskania korzyści oraz wyrządzenia drugiemu szkody,
  3. źródłem korzyści musi być szkoda wyrządzona drugiemu
- Na przykład **paserstwo (uwaga!** Korzyść odniesiona być może i w tej postaci, która nie uzasadni zarzutu popełnienia przestępstwa)
- **Zakres odpowiedzialności** osoby, która świadomie skorzystała z wyrządzonej drugiemu szkody powinien być ograniczony do wysokości uszczerbku, jaki został utrwalony przez zachowanie tej osoby

CIĘŻAR DOWODU

Reguła ogólna:

Art. 6 KC

Ciężar udowodnienia faktu spoczywa na osobie, która z faktu tego wywodzi skutki prawne.

- Ciężar dowodu co do wszystkich przesłanek odpowiedzialności deliktowej (tj. zawinionego działania bądź zaniechania strony pozwanej, szkody i jej wysokości oraz związku przyczynowego między zachowaniem sprawcy a szkodą) obciąża **poszkodowanego**

niejednokrotnie zadanie to może okazać się trudne dla poszkodowanego, jeśli nie niemożliwe.

- Obowiązek ten łagodzony jest przez szeroko stosowane na podstawie art. 231 KPC domniemanie faktyczne

Art. 231 KPC

Sąd może uznać za ustalone fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, jeżeli wniosek taki można wyprowadzić z innych ustalonych faktów (domniemanie faktyczne).